

استاد ESTAD

ESKİ TÜRK EDEBİYATI ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

[Journal Of Old Turkish Literature Researches]

E-ISSN: 2651-3013

Cilt: 5 Sayı: 1 Nisan 2022

ss. 449-452

Gelis Tarihi
30/03/2022

Kabul Tarihi
17/04/2022

Yayın Tarihi
30/04/2022

VAK'ANÜVİS AHMED LUTFİ DÎVÂNÇE VE MÜNŞEÂT-I TÜRKİYYE¹

Hasan EKİCİ²

Köklü bir maziye sahip klasik Türk edebiyatında manzum ve mensur formda çok sayıda eser kaleme alınmış olup söz konusu eserler hem söz varlığı hem de anlam bakımından önem arz etmektedir. Yaklaşık altı asır boyunca varlığını kesintisiz olarak sürdürmüş olan klasik Türk şiirinde şairler şiirlerini divan adı verilen eserlerde toplamışlardır. Bazı şairler de klasik tertibe uymayan ya da nicelik yönünden az olan şiirlerini divançe adı altındaki eserlerde toplamışlardır. Sadece şiir formunda eser vermekle kalmayan kimi sanatçılar, ya manzum-mensur ya da sadece mensur formda eserler kaleme almışlardır. Bu durum, klasik Türk edebiyatının hem nazım hem de nesir

¹ İpek, Abdülmüttalip (2021). Vak'anüvis Ahmed Lutfi Divânçe ve Münşeât-ı Türkiyye (İnceleme-Metin-Dizin). İstanbul: DBY Yayınları.

² Doç. Dr. Aksaray Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi TDE Bölümü, hasanekici@aksaray.edu.tr, orcid.org/0000-0003-2004-1371.

vadisinde tekâmül ettiğini göstermektedir.

Klasik Türk edebiyatının tarihsel süreç bakımından son dönemlerini yaşadığı XIX. yüzyılda da manzum ve mensur türde eserlerin yazıldığı görülmektedir. Bu bağlamda XIX. yüzyıl yazarlarından Vak'anüvîs Ahmed Lutfi tarafından birkaç eser kaleme alınmış olup *Divânçe* ve *Münşeât-ı Türkiyye* adlı eserler, Abdulmuttalip İpek tarafından incelenerek söz konusu eserlerin Türk edebiyatındaki yeri ve önemi ortaya konulmaya çalışılmıştır. İpek, bu çalışmasında Ahmed Lutfi'nin ağırlıklı olarak tarih manzumeleri ile gazellerinden oluşan *Divânçe*'si ile Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne'de Türkçe muallimliği yaptığı sırada "ta'lim ve tahrîr ettirdiği" usûl-i kitâbet ve inşâya dair *Münşeât-ı Türkiyye* isimli eserini incelemiştir. Yazar, XIX. yüzyıl klasik Türk şiiri ve nesriyle ilgili yapılacak inceleme ve değerlendirme çalışmalarına katkıda bulunmayı amaçladığını belirtmiştir.

İpek'in hazırladığı ve Ahmed Lutfi'nin iki eserinin incelendiği bu kitap, DBY yayınları tarafından 2021 yılında yayımlanmıştır. Kitap, kısa bir ön söz, dört bölüm, kaynaklar ve dizin olmak üzere toplam 406 sayfadır. İlk bölümde İpek, Osmanlı'nın son dönem vak'anüvîslerinden Ahmed Lutfi'nin hayatı hakkında detaylı bilgilere yer vermiş, resmî tarihçi ve aynı zamanda Mevlevî bir şair olan Ahmed Lutfi'nin eğitimi, görevleri ve edebî şahsiyeti hakkında açıklamalarda bulunmuştur (s. 17). İpek, yazarın hayatı hakkındaki bilgilerden sonra *Lutfi Tarihi*, *Divânçe*, *Tefhîmü'l-Mu'allim*, *Hikâye-i Robenson*, *Lügat-ı Kâmûs*, *el-Ahlâku'l-Metbûliyye Tercümesi*, *Münşeât-ı Türkiyye* ve *Makâbîr-i Müslîmine Dâir Hâtra-i Kâsra* adlı eserlerinin içeriğine dair açıklamalara yer vermiştir (s. 20).

İkinci bölümde İpek, Ahmed Lutfi *Divânçesi*'ndeki şiirleri şekil, muhteva, dil ve üslup açısından incelemiştir. İnceleme kısmında belirli bir şablona göre hareket etmeyip metin merkezli bir yöntem belirleyen İpek, öncelikle eserdeki nazım şekillerinden olan gazelleri incelemiş, daha sonra bu şiirleri dinî-tasavvufî hususiyetler yönüyle ele almıştır (s. 34) Bu bağlamda dinî kavramlar başlığı altında Allah (Lâ-yezâl), Sübhan, Hz. Muhammed, dört halife, şirk, Hârût, abd, ukbâ, hulûs, âyet ve hadisler incelenmiştir. Tasavvufî kavramlar başlığı altında vahdet, mâsivâ, terk, gaflet, ârif, ehl-i irfân, tecerrüd, âlâyiş, taalluk, kemâl/kemâlât, himmet, kalp/ayna, ilm-i ledün, kanaat ile Mevlânâ ve Mevlevilik ile ilgili terimlere yer verilmiştir. İpek, ayrıca gazellerde geçen şahıslar, tarihî/efsanevî kişi(lik)ler ve varlıklar, sevgiliye ait hususiyetler, hikmetli söyleyişler ve nazire gazelleri incelemiştir. Ardından eserde yer alan 105 tarih manzumesi ve türleri, detaylı olarak ele alınmıştır (s. 102). Eserdeki manzum tarihler ve çeşitleri hakkında fikir vermesi açısından şu örnek verilebilir (s. 142):

‘Abdü’l-ḥamîd Ḥānuñ ide bu sâlini Mennân sa’d [Tâm / 1294]
 Bu sâli de sa’d eyleye ‘Abdü’l-ḥamîd Ḥāna Ḥudâ [Mücevher / 1294]

O, sayısız nimet ve ihsan sahibi olan Allah, Sultan Abdülhamid Hân’ın bu yeni yılını hayırlı eylesin, ona bu yılı mübarek kılsın.

Tarih beytinin eski harflerle imlası:

۱۲۹۴ عبد الحميد خانك ايده بو سالى منان سعد

۱۲۹۴ بو سالىده سعد ايليه عبد الحميد خانه خدا

Hesaplanışı:

Mısra/Yıl	Beyit									
I. Mısra	سعد	منان	سالى	بو	ايده	خانك	عبد الحميد	Kelimeler		
1294	134	141	151	8	20	671	169	Ebced Değeri		
II. Mısra	خ	ن	خ	ى	ب	ى	ى	ى	ب	Noktalı Harfler
1294	600	50	600	10	2	10	10	10	2	Ebced Değeri

Ayrıca H. 1300/M. 1882-83, H. 1301/M. 1883-84 ve H. 1302/ M. 1884-85 yılları için yazılan mensur üç tarihe yer verilmiştir (s. 158). Mensur formda yazılan tarihler için şu örnek verilebilir (s. 159):

“1300 senesi için mensur olarak düşürülen tarih fıkralarının başında şu ibare yer almaktadır: “*Biñ üç yüz senesi taḳdīm eyledigüm sāl tārīḥlerinin ‘arīza-i nesriyyesidür ki beher fıkrası başka başka tārīḥlerdür. Nev-zemîn olmağla bu maḥale derc olındı.*” II. Abdülhamid’e duanın yapıldığı arıza, tarih şeklinde düzenlenmiş imza ile son bulmaktadır: *Mazhar-ı kerem-i şāhī Ahmed Lutfi. (1300)*”

Manzum ve mensur tarihlerden sonra *Divânçe*’de kıta’ât başlığı altında yer alan 10 manzume incelenmiştir. İpek, ayrıca *Divânçe*’de buluna rubâ’î, murabba, şarkı, taştîr, muhammes, tahmis, müfredât ve lügazları değerlendirmiştir. Bu bölümden sonraki başlıkta, eserdeki şiirler dil ve üslup bakımından incelenmiştir. İpek, eserdeki kelime seçimi ve terkip kullanımı, ikilemeler ve ifade tekrarlarına örnekler vermiştir. Ayrıca *Divânçe*’de geçen

redd-i matla, atasözleri ve deyimler ele alınmıştır. Son olarak bu bölümde İpek, *Dîvânçe*'nin nüsha özellikleri ile çeviri yazı ve incelemeye ilişkin hususları değerlendirmiştir.

Üçüncü bölümde yazma nüshası bulunmayan *Dîvânçe*'nin transkripsiyonlu metni yer almaktadır. İpek, H. 1302 (M. 1884/85) yılında İstanbul Mahmud Bey Matbaası'nda basılan ve 100 sayfadan oluşan matbû nüshayı esas almıştır (s. 213).

İpek, dördüncü bölümde Ahmed Lutfî'ye dair bilgi veren kaynakların bahsetmediği *Münşeât-ı Türkiyye* adlı eseri incelemiştir. Bu bölümde, söz konusu eser, muhteva, dil ve üslup açısından detaylı olarak değerlendirilmiştir. İnceleme kısmından sonra eserin çeviri yazısına yer verilmiştir. Bu çeviri yazılı metin, İBB Atatürk Kitaplığında 818.3 FER numarada kayıtlı olan nüsha esas alınarak oluşturulmuştur. Rik'a hatlı olan bu eserin sonunda ise Ahmed Lutfî tarafından hazırlanmış 8 sayfalık bir *Lügatçe* bölümü bulunmaktadır.

İpek, çalışmasının sonuna özel isimler dizini de eklemiştir. Özel isimler dizini özellikle tarih manzumelerinde geçen şahıs ve yer isimlerinden oluşmaktadır.

Klasik Türk edebiyatında şiir formunda yazılan divançeler ile nesir formunda yazılan münşeâtlar yazıldıkları dönemin dil özellikleri başta olmak üzere toplumsal, siyasî ve tarihî olayları hakkında bilgiler vermesi yönüyle dikkat çeken kaynaklar arasında yer almaktadır. Bu bağlamda, Ahmed Lutfî'nin *Dîvânçe* ve *Münşeât-ı Türkiyye* adlı iki eserini bilim dünyasının istifadesine sunan Doç. Dr. Abdulmuttalip İpek'i bu çalışmasından dolayı kutluyor, başarı ve çalışmalarının devamını diliyoruz.

KAYNAKÇA

İpek, Abdulmuttalip (2021). *Vak'anüvis Ahmed Lutfî Dîvânçe ve Münşeât-ı Türkiyye (İnceleme-Metin-Dizin)*. İstanbul: DBY Yayınları.

<https://www.ttk.gov.tr/tarih-cevirme-kilavuzu/> [Erişim tarihi: 09. 03.2022]